

صورت‌های فلکی در آسمان شب

نقش‌هایی در آسمان

داستان از آنجا آغاز شد که نیاکان یونانی و روم باستان ما، شب‌ها زیر آسمانی صاف و شفاف و به دور از هرگونه آلودگی نوری می‌خوابیدند! احتمالاً زیبایی صحنه‌ای که آن‌ها از آسمان شب می‌دیدند، برای ما غیرقابل‌تصور است. نتایج خیال‌پردازی‌های آنان، خلق بیش از ۴۰ صورت فلکی در آسمان شب بود که هنوز هم مورد استفاده ستاره‌شناسان و رصدگران حرفه‌ای قرار می‌گیرد!

احتمالاً بارها برایتان اتفاق افتاده است که به تکه‌های سفید و پنبه‌ای ابرهای زیبا در آسمان خیره شده‌اید! شاید گاهی برای خودتان خیال‌پردازی هم کرده باشید و در عالم تصورات، یک تکه ابر را شبیه یک فیل غول‌پیکر یا یک هواپیما دیده باشید! البته ممکن است تصورتان از ابر فیلی، کاملاً برخلاف تصور دوستتان باشد و او دقیقاً همان ابر را شبیه یک روباه ببیند! راستش را بخواهید همه ما انسان‌ها از گذشته‌های دور به داستان‌پردازی و خیال‌پردازی علاقه داشته‌ایم. گذشتگان ما برای هر چیزی که در آسمان و زمین مشاهده می‌کردند، یک داستان آموزنده می‌ساختند؛ مثلاً درباره ابرها، خورشید و ماه، ستاره‌ها و سیاره‌ها.

آن‌ها گاهی به آسمان شفاف و پرستاره بالای سر خود نگاه می‌کردند و هر دسته از ستاره‌ها را مانند یک حیوان یا وسیله یا حتی یک انسان تصور می‌کردند.

به شکلی که دسته‌ای از ستاره‌ها در آسمان در کنار یکدیگر درست می‌کنند، صورت فلکی می‌گویند؛ مثلاً صورت فلکی ازدها، صورت فلکی ترازو یا صورت فلکی هرکول!

نام‌گذاری صورت‌های فلکی وقتی که تعدادی از ستارگان آسمان را با خط‌های فرضی به یکدیگر وصل کنیم، یک شکل در آسمان به وجود می‌آید. اسم‌های صورت‌های فلکی هم از روی همین شکل‌ها گذاشته شده‌اند. یونانیان باستان برای هر کدام از صورت‌های فلکی یک اسم انتخاب کردند که شبیه شکل آن‌ها بود؛ مانند سگ بزرگ، عقرب، بادبک و شکارچی. ۸۸ صورت فلکی در آسمان نام‌گذاری شده‌اند. در مکان‌هایی که کاملاً تاریک باشند، شما هم می‌توانید چند تا از آن‌ها را به راحتی با چشم ببینید.

ستارگان موجود در هر صورت فلکی چندان ارتباطی با هم ندارند و واقعاً کنار یکدیگر قرار ندارند! آن‌ها فقط طوری قرار گرفته‌اند که وقتی از زمین به آن‌ها نگاه می‌کنیم، انگار در یک مجموعه قرار دارند!

راهنمایان آسمان شب

شاید از خودتان پرسید: «صورت‌های فلکی که براساس تخیل‌ها و تصوراتی گذشتگان ما ساخته شده‌اند، پس چه فایده‌ای برای ستاره‌شناسان دارند؟!»
بیا یاد از روی زمین شروع کنیم. فرض کنید می‌خواهید آدرس منزل خودتان را به پیک بدهید. چه کاری انجام می‌دهید؟ از اسم شهر، اسم میدان، خیابان و کوچه‌ها استفاده می‌کنید. ما انسان‌ها، خیابان‌ها و کوچه‌ها را نام‌گذاری می‌کنیم تا بتوانیم به کمک اسم آن‌ها، آدرس مکان‌های متفاوت را پیدا کنیم. حتی در مقیاس‌های بزرگ‌تر، کل کره زمین را به کمک مختصات جغرافیایی مشخص می‌کنیم و هر نقطه‌ای روی سیاره ما یک طول جغرافیایی و یک عرض جغرافیایی مشخص دارد.

در گذشته، صورت‌های فلکی می‌توانستند برای مسافران و دریانوردان مانند یک نقشه راهنما عمل کنند و آن‌ها راه خودشان را در

ذات‌الکرسی، قیفاووس و اژدها است.
ستاره قطبی خودش در صورت
فلکی خرس کوچک قرار دارد.

دایره البروجی‌ها

دوازده صورت فلکی دایره البروجی
در آسمان وجود دارند که هر کدام به
یکی از ماه‌های سال متعلق هستند. مثلاً
صورت فلکی شیر متعلق به ماه مرداد
و صورت فلکی میزان متعلق به ماه مهر
است. اگر می‌توانستیم ستارگان را روزها
هم ببینیم، خورشید در هر ماه روی
یکی از این صورت‌های فلکی قرار
داشت!

فصلی‌ها

بعضی از صورت‌های فلکی آسمان
فقط در فصل‌های خاصی از سال به خوبی
دیده می‌شوند؛ مثلاً شکارچی یک
صورت فلکی زمستانی است و صورت
فلکی عقرب در شب‌های زمستان
خودنمایی می‌کند.

بیابان‌ها و دریاها به کمک ستارگان
پیدا می‌کردند. همچنین به کمک علم
ستاره‌شناسی، می‌توانستند شرایط آب و
هوایی را برای کشاورزی و برنامه‌ریزی
کاشت محصول پیش‌بینی کنند.
ستاره‌شناسان هم، برای آنکه بتوانند
اجرام آسمانی را راحت‌تر در آسمان
شب پیدا کنند، از صورت‌های فلکی
استفاده می‌کنند.

در گذشته ۴۸

صورت فلکی باستانی نام‌گذاری
شده بودند. اما ستاره‌شناسان
صورت‌های فلکی جدیدی را هم در
آسمان پیدا کردند و اکنون تعداد
صورت‌های فلکی کل آسمان شب
به ۸۸ تا رسیده است.

ستاره‌شناسان

اطراف هر صورت فلکی
یک محدوده در نظر گرفته‌اند
و کل آسمان طوری تقسیم‌بندی
شده است که هر ستاره به
یک صورت فلکی متعلق
باشد.

انواع صورت فلکی

صورت‌های فلکی آسمان را می‌توان
به سه دسته کلی تقسیم کرد:
● صورت‌های فلکی دور قطبی
● صورت‌های فلکی دایره البروجی
● صورت‌های فلکی فصلی

دور قطبی‌ها

چهار صورت فلکی در اطراف
ستاره قطبی در آسمان نیم کره شمالی
می‌چرخند که نام آن‌ها خرس بزرگ،

منابع
۱. صورت‌های فلکی، کری مک‌لر، ترجمه احمد دالکی، انتشارات کیتشناسی، ۱۳۹۴.
۲. اساطیر یونانی و صور فلکی، نیپوفر فشنگ‌ساز، ناشر بسزبان، ۱۳۹۷.